

IZAZOVI MEKTEPSKE POUKE NA PODRUČJU BOSANSKOHERCEGOVAČKOG ENTITETA REPUBLIKA SRPSKA

Mensur HUSIĆ
Muftijstvo tuzlansko
mensurhusic@yahoo.com

SAŽETAK: U radu je akcentirana nezamjenjiva uloga mekteba u odgojno-obrazovnom radu u savremenom dobu, u vremenu transformacije porodice i krize porodičnih vrijednosti i prisustva brojnih izazova na društvenim mrežama i u javnom prostoru. U empirijskom dijelu rada prezentirani su rezultati istraživanja stavova imama/muallima o izazovima mektepske pouke na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska. Rezultati istraživanja pokazuju da su na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska prisutni sljedeći izazovi mektepske pouke: smanjenje broja polaznika usljed unutrašnjih migracija stanovništva i migracija stanovništva u zemlje Zapadne Evrope, nizak procent obuhvatnosti mektepskom poukom učenika koji pohađaju islamsku vjeronauku u školi, stavovi roditelja da je sasvim dovoljno da učenici pohađaju nastavu islamske vjeronauke, vannastavne aktivnosti u danima kada se realizira mektepska pouka, rad u kombinovanim grupama, izazovi u pogledu vlastitog nacionalnog identiteta. U radu su prezentirani i stavovi ispitanika o načinima prevazilaženja problema koji opterećuju mektepsku pouku, među kojima su edukacija imama, izgradnja mektepskih centara u urbanim sredinama i džematima sa većim brojem učenika, organizacija edukativnih kampova, unapređenje saradnje između imama i vjeroučitelja islamske vjeronauke itd.

Ključne riječi: mekteb, mektepska pouka, muallim, mektepski centri

Uvod

U ovovremenom svijetu, u državama regiona i u Bosni i Hercegovini, sve prisutnija je tema “raznovrsne religijske ponude” koja je izražena u svakodnevnom povećanju broja novih vjerskih grupa i religijskih pokreta čiji protagonisti nastoje “pronaći svoje simpatizere”. Među njihovim ciljanim grupama su i mladi. Brojnost izazova prisutnih u društvu i na društvenim mrežama, transformacija uloge porodice i kriza porodičnih vrijednosti,

zaposlenost roditelja i neposjedovanje kompetencija kod njih da poduče svoju djecu vjerskim znanjima, ukazuju na posebnost i nezamjenjivost uloge mektepske pouke u savremenom društvenom kontekstu. Poseban izazov u obrazovnom sistemu na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska predstavlja afirmiranje historije, jezika i kulture dominantne nacionalne zajednice (srpske). Učenici Bošnjaci podvrgnuti su sistemskoj diskriminaciji, jer su prisiljeni izučavati

historiju Srbije i srpskog naroda, te srpsku književnost, dok im nije omogućeno da izučavaju historiju Bosne i Hercegovine i književnost drugih bosanskohercegovačkih naroda u potrebnoj mjeri. Navedeni izazovi i rapidan naučno-tehnološki napredak nameće imperativ promatranja funkcionalnosti dosadašnjih paradigmi prenošenja vjerske poruke i podučavanja mladih naraštaja propisima islama. Na planu podizanja zdrave i zaokružene ličnosti muslimana nezamjenjiva je uloga

imama/muallima koji neposredno rukovode realizacijom odgojno-obrazovnog procesa u mektebu. Mekteb je temeljna institucija vjerskog odgoja i obrazovanja Islamske zajednice, a imami/muallime predstavljaju kičmu odgojno-obrazovnog procesa u mektebu. Imami su svojim odgovorima na postavljena pitanja pokazali visok nivo predanosti emanetu poziva u vjeru islam, što je najznačajnija pretpostavka za postizanje uspjeha. Na pitanje: Šta Vas najviše ispunjava u Vašem radu?, svi imami/muallimi su se opredijelili za odgovor: Misija, postizanje Allahovog zadovoljstva i uspjeh učenika na planu islamskog odgoja i obrazovanja. Za uspjeh u radu s učenicima nužno je razvijati odnos povjerenja, ulivati sigurnost, pokazivati uvažavanje i poticati slobodu izražavanja i pluralizam ideja.

1. Metodologija istraživanja

U cilju sticanja potpunijeg uvida u status mektepske pouke na području manjeg bosanskohercegovačkog entiteta, realizirali smo empirijsko istraživanje stavova imama i muallima o izazovima mektepske pouke na ovom području čiji će rezultati biti predstavljeni u radu. U svrhu realizacije istraživanja izrađen je anketni upitnik. Anketa je bila anonimna, a realizirana je putem internet-platforme. Na osnovu dobivenih podataka i informacija moguće je sagledati stanje i izazove mektepske pouke na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska, kao i ponuditi mjere unapređenja rada u mektebima.

1.1. Ciljevi istraživanja

Ciljevi ovog istraživanja su:

- propitati stavove imama/muallima o izazovima s kojima se susreću u radu s polaznicima mektepske pouke,
- utvrditi omjer obuhvatnosti učenika koji pohađaju islamsku vjeronauku mektepskom poukom,
- istražiti stavove imama/muallima o načinu prevazilaženja izazova s kojima se suočavaju u radu s učenicima u mektebu,
- istražiti u kojoj mjeri mektepska nastava predstavlja zaštitu

učenika od asimilacije na području manjeg bosanskohercegovačkog entiteta,

- utvrditi načine na koje je moguće unaprijediti mektepsku pouku,
- istražiti koje aktivnosti je neophodno poduzeti na planu zaštite od asimilirajućih procesa koji se sistemski provode nad učenicima Bošnjacima u školama na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska.

1.2. Uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno metodom anketnog upitnika poluotvorenog tipa, putem Google classroom online platforme, na stratifikovanom uzorku od 112 imama/muallima (u daljem tekstu ispitanici) u džematima/mektebima na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska, što je blizu 61,53% u odnosu na ukupan broj imama u RS-u. Deskriptivna analiza pokazuje da od ukupnog broja ispitanika njih 82 imamsko/muallimski poziv obavljaju na selu, a 30 u gradu. Anketa je sadržavala 30 tvrdnji na koje je ponuđena skala odgovora Likertovog tipa, gdje su ispitanicima, radi lakšeg sagledavanja predmeta istraživanja, umjesto pet, ponuđene tri opcije: slažem se, ne slažem se i ne znam. Anketa je, pored tvrdnji zatvorenog tipa, sadržavala i pitanja otvorenog tipa, putem kojih je ispitanicima omogućeno da navedu i šire elaboriraju izazove s kojima se susreću u realizaciji mektepske pouke, te da ponude prijedloge za njihovo rješavanje ili uklanjanje. Jedina distinkcija među ispitanicima bila je prema mjestu obavljanja imamskog/muallimskog poziva (gradu ili selu). Pored ankete, do određenih informacija došli smo metodom intervjua. Podaci dobiveni na taj način bili su u skladu s rezultatima anketnog istraživanja. Intervju smo obavili i s određenim brojem roditelja učenika.

2. Analiza i interpretacija rezultata istraživanja

Na osnovu tako dobivenih podataka i informacija moguće je sagledati sliku mektepske pouke na području

manjeg bosanskohercegovačkog entiteta, kao i ponuditi izvjesne prijedloge njenog unapređenja. Ispitanici su ponudili svoje odgovore na tvrdnje i pitanja koja su sadržana u anketi. Radi sticanja potpunijeg uvida, navest ćemo neke od izazova mektepske pouke i ponuditi njihovu interpretaciju.

2.1. Unutrašnje i vanjske migracije stanovništva

Ekonomski i sigurnosni uvjeti života na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska uzrokuju migracije stanovništva. Migracije se negativno odražavaju i na mektepsku nastavu, jer je prisutno kontinuirano smanjenje broja djece mektepskog uzrasta. Ispitanici u procentu 83,7% smatraju da je jedan od najsloženijih izazova mektepske pouke smanjenje broja djece u džematu, a posljedično tome i u mektebu, zbog vanjskih migracija u zemlje Zapadne Evrope. Blizu 12% ispitanika izrazilo je neslaganje s navedenom tvrdnjom, a 5,3% ih je odgovorilo s "ne znam". Na ozbiljnost ovog izazova ukazuju podaci preuzeti iz izvještaja o radu vjeroučitelja 2015/2016. i 2021/2022. godine, prema kojima se u posljednjih 5 godina broj učenika u 20 medžlisa na području manjeg bosanskohercegovačkog entiteta smanjio za blizu 21,90%. U sredinama u kojima postoji mogućnost zaposlenja i održivog opstanka, broj učenika u osnovnim i srednjim školama je ostao na istom nivou (Srebrenica i Banja Luka).

U osnovnim školama na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska u školskoj 2021/2022. godini islamsku vjeronauku je pohađalo 5.747 učenika. Pored ovog broja, prvi razred osnovne škola pohađala su 464 učenika koji ne pohađaju vjeronauku, jer se vjeronauka u osnovnoj školi na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska izučava od II razreda. Dakle, u osnovnim školama na ovom području bilo je 6.211 učenika, a u srednjim 1.440 učenika. Prema tome, osnovnu i srednju školu na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska pohađao je

7.621 učenik bošnjačke nacionalnosti. U periodu od 2015/16. do 2020/21. godine broj učenika u osnovnim i srednjim školama manji je za 1.668 učenika ili 21,90%. Do smanjenja broja učenika u nižim procentima od ukupnog (21,90%) došlo je u gradovima: Banja Luka, Srebrenica, Bratunac, Vlasenica, Bijeljina (i Janja), Modriča, Derventa, Kotor-Varoš, Čelić (Koraj), Mrkonjić-Grad i dr.

2.2. Nizak procent obuhvatnosti mektepskom poukom učenika koji pohađaju islamsku vjeronauku

Izazov mektepske pouke na području cijele Bosne i Hercegovine predstavlja nizak procent obuhvatnosti mektepskom poukom koji pohađaju islamsku vjeronauku u osnovnim i srednjim školama. Analizom izvještaja o radu vjeroučitelja i izvještaja o mektepskoj pouci za 2021/2022. godinu došli smo do podatka su se u mektebe na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska upisala 3.593 polaznika (osnovca), što je 62,51% od 5.747 broja učenika koji su pohađali nastavu islamske vjeronauke. Redovnih polaznika mektepske pouke bilo je 2.735 ili 47,59% u odnosu na broj učenika koji pohađaju islamsku vjeronauku. Procent redovnih polaznika mektepske pouke u odnosu na upisane bio je 76,12%. U mektebe se ukupno upisalo 4.217 polaznika (predškolci, osnovci i srednjoškoli).

2.3. Stav roditelja da je sasvim dovoljno da učenici pohađaju časove islamske vjeronauke u školi

Roditelji učenika koji pohađaju islamsku vjeronauku u školi ne razlikuju ciljeve nastave islamske vjeronauke od ciljeva mektepske pouke. U mektebima se akcentira podučavanje učenika praktičnom/obredoslovnom aspektu vjere islama. "Uloga mektepske nastave danas je posebno aktualizirana s obzirom na sve veću poslovnu zauzetost roditelja i njihovo neposjedovanje adekvatnih vjerskih znanja. Zbog toga je delikatna zadaća Islamske zajednice na planu buđenja interesa roditelja za

djelovanje i ulogu mekteba i podizanja svijesti muslimana o važnosti vjerskog odgoja i obrazovanja naših potomaka." (Fazlović, 2016:6) Ispitanici u procentu 60,40% smatraju da je jedan od razloga manjeg procenta pohađanja mektepske pouke učenika stav roditelja da je sasvim dovoljno da učenici pohađaju vjeronauku u školi. Njih 27,50% ispitanika ne smatra to razlogom nepohađanja mektepske pouke, dok ih je 12,10% odgovorilo s "ne znam". Roditelji smatraju da učenici u školi i u mektebu izučavaju slične sadržaje.

2.4. Vannastavne aktivnosti za vrijeme realizacije mektepske pouke

Poteškoću učenicima, kada je u pitanju pohađanje mektepske pouke, predstavljaju vannastavne aktivnosti, koje se odvijaju subotom. Ispitanici u procentu 79% smatraju da su vannastavne aktivnosti i treninzi vikendom, posebno u gradskim sredinama, jedan od uzroka neredovnog prisustva učenika na mektepskoj pouci. Njih 12,1% ne smatra vannastavne aktivnosti i treninge vikendom razlogom izostanka sa časova mektepske pouke, dok ih je 8,8% odgovorilo s "ne znam". Na ovom planu nužno je planirati realizaciju mektepske pouke u danima u kojima učenici nemaju vanrednih aktivnosti.

2.5. Nefunkcionalna saradnja između imama/muallima i vjeroučitelja

Potrebno je postići viši nivo sinhronizacije rada u mektebu i rada na časovima islamske vjeronauke. Na ovom planu potrebno je uskladiti nastavne planove i programe i nastavne sadržaje, te unaprijediti saradnju imama/muallima i vjeroučitelja. Zajednički pristupi imama i vjeroučitelja su nužni na planu odgoja i obrazovanja najmlađih na principima vjere islama. Nefunkcionalna saradnja i postojanje rivaliteta između imama i vjeroučitelja, pokazatelj je nepostojanja zajedničkog cilja. Intenzivna saradnja imama/muallima i vjeroučitelja i zajednički angažman na promociji mektepske pouke i podsticanje učenika na pohađanje mekteba jedna je od najvažnijih pretpostavki njenog unapređenja. U odgovorima

na pitanja otvorenog tipa imami su naglasili da saradnja s vjeroučiteljima na kvalitetnijem nivou može doprinijeti povećanju broja učenika koji pohađaju mektepsku pouku. Imami i vjeroučitelji su dva pola jedne cjeline, sa zajedničkim ciljem. Kontinuirana komunikacija može u dobroj mjeri doprinijeti povećanju broja polaznika mektepske pouke, ali i unapređenju kvaliteta znanja na časovima islamske vjeronauke. Imami su istakli da je to posebno potrebno na području manjeg bosanskohercegovačkog entiteta.

2.6. Pristupstvo poteškoća kod učenika u savladavanju mektepskih sadržaja

Čest pratilac nastavnog procesa su poteškoće kod učenika u savladavanju nastavnih sadržaja. Blizu 41,30% anketiranih ispitanika smatra da se znatan broj polaznika mektepske pouke susreće s poteškoćama u savladavanju sadržaja mektepske pouke. Na ovu poteškoću ukazalo je 54,35% ispitanika, dok ih je 5,35% odgovorilo s "ne znam". Ispitanici su u svojim komentarima na ovu tvrdnju naveli:

- "Polaznici mektepske pouke nisu motivirani za učenje, jer ne smatraju mekteb podjednako važnim kao školu."
- "Učenici nisu samostalni, neredovni su, a i Nastavni plan i program mektepske nastave je obiman, sa nastavnim jedinicama koje se ponavljaju."
- "Roditelji ne posvećuju dovoljno pažnje rezultatima koje učenici postižu u učenju u školi."
- "Roditelji nisu u stanju pružiti pomoć učenicima, jer ne posjeduju potrebna znanja u tom pogledu."
- "Nemam poteškoća u radu, učenici uspijevaju da savladaju gradivo koje zajedno na časovima obradimo."

2.7. Rad u kombinovanim grupama

Rad u kombinovanim grupama/razredima predstavlja veliku poteškoću u radu naših imama i vjeroučitelja na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska. Za rad u kombinovanim grupama potrebne su

posebne metodičke kompetencije. Na ovom planu neophodno je realizirati edukaciju imama i vjeroučitelja, kako bi ishodi učenja u radu s polaznicima mektepske pouke i islamske vjeronauke bili što kvalitetniji. "Za ispunjenje zahtjeva misije potrebno je osigurati adekvatno osposobljene muallime, što podrazumijeva visok nivo općeg i stručnog obrazovanja, te pedagošku psihološku i didaktičko-metodičku osposobljenost za odgojno-obrazovni rad s učenicima u mektebu." (Fazlović, 2016:3) Ispitanici u procentu 81,50% smatraju da je jedna od poteškoća u realizaciji mektepske pouke rad u kombinovanim razredima. Navedena pojava je posebno izražena u sredinama s manjim brojem učenika. Sa sličnim poteškoćama se susreću vjeroučitelji u školama, gdje se nastava iz islamske vjeronauke izvodi u kombinovanim razredima.

2.8. Udaljenost mekteba od mjesta stanovanja učenika

Ispitanici su u svojim odgovorima ukazali na poteškoću udaljenosti mekteba od mjesta stanovanja učenika, ističući da mektepsku pouku realiziraju u školskim prostorijama. Najčešći odgovor u ovom pogledu je: "Zbog toga koristim školske učionice za realizaciju mektepske pouke."

2.9. Dileme u pogledu vlastitog nacionalnog identiteta

Život u društvenoj sredini u kojoj su dominantno zastupljeni pripadnici drugih nacionalnih zajednica i u kojoj se u školskom sistemu afirmira historija, jezik i književnost dominantne nacionalne zajednice (srpske) utiče na učeničko poimanje vlastitog nacionalnog, kulturnog i vjerskog identiteta. Ispitanici u procentu 63,50% smatraju da su primjetne "identitetske dileme" kod jednog broja polaznika mektepske pouke, s obzirom na to da pohađaju škole u sredinama u kojima se afirmira jednonacionalna ideologija i simboli jedne religije/religijske zajednice. Njih 21,60% izrazilo je neslaganje s prethodnom tvrdnjom, a 14,90% odgovorilo je

s "ne znam". Ispitanici u procentu 76% smatraju da su "identitetske dileme" manje izražene kod učenika koji su pohađali mekteb za predškole ili neki drugi vid edukacije prije polaska u školu, gdje su imali priliku slušati i učiti o svojoj vjeri, kulturi i tradiciji. Neslaganje s ovom tvrdnjom iskazalo je 6,80% ispitanika, dok ih je 16,40% odgovorilo s "ne znam". Imami su naveli sljedeće identitetske dileme koje su zamijetili kod učenika:

- "Ako svi u razredu uče srpski jezik, ako govorimo istim jezikom, zar je toliko važno da se zove bosanski ili srpski jezik, a još ako se ništa ne može promijeniti."
- "Zbog uticaja sredine, učenici se pokušavaju uklopiti u ambijent, nesvjesno prihvatajući u manjoj ili većoj mjeri tuđe običaje."
- "Neki učenici smatraju da će ako se prilagode sredini, ne ističući svoju vjersku i nacionalnu pripadnost, biti bolje ocijenjeni i prihvatljiviji u društvu."
- "Najčešća dilema je kod učenika kod pitanja nacionalnog izjašnjavanja."

3. Mektepska pouka – najpouzdaniji štit od procesa asimilacije

Odgojno-obrazovni sistem Islamske zajednice na području manjeg bosanskohercegovačkog entiteta pomaže učenicima da stiču znanja o vlastitom vjerskom, kulturnom i nacionalnom identitetu. Imami i muallimi su često u situaciji da na časovima mektepske pouke kompenziraju znanja kod učenika o vlastitoj naciji, kulturi i tradiciji. Istovremeno, mektepska pouka predstavlja zaštitu od asimilacije. Anketirani ispitanici u procentu 97,30% smatraju da mektepska pouka predstavlja zaštitu od asimilacije, odnosno da je "neprocjenjiva uloga i značaj mektepske pouke" u očuvanju vjerskog, kulturnog i nacionalnog identiteta bošnjačke djece u sredinama u kojima dominantno žive pripadnici druge nacionalne zajednice. Ispitanici su u procentu 95,80% izrazili slaganje

s tvrdnjom: "Usljed asimilirajućih procesa prisutnih prije svega u obrazovnom sistemu, mektepska pouka doprinosi da učenici, pored sticanja znanja o vjeri, stiču znanja o svojoj naciji, kulturi, historiji i književnosti."

4. Načini prevazilaženja izazova mektepske pouke

4.1. Opremiti mektepske učionice potrebnim namještajem i savremenim nastavnim pomagalicama

Postoji više načina motiviranja učenika za učenje i pohađanje mektepske pouke. Mladi odrastaju u novim okolnostima, te je nužno inovirati pristup u realizaciji mektepske pouke. Nastavne sadržaje potrebno je prezentirati polaznicima mektepske pouke u duhu vremena u kojem odrastaju. Kada je u pitanju opremljenost mektepskih učionica za realizaciju pouke, ispitanici su u procentu 75,70% izrazili slaganje sa tvrdnjom: "Mektepske učionice u kojima realiziram mektepsku pouku ispunjavaju neophodne uvjete za uspješnu realizaciju mektepske pouke!" S navedenom tvrdnjom neslaganje je izrazilo 23% ispitanika, a 1,40% odgovorilo je s "ne znam". U tri četvrtine mekteba ispunjeni su neophodni/predviđeni uvjeti za realizaciju mektepske pouke. Imperativ džematskim odborima, izvršnim odborima međzliisa je da u što skorije vrijeme opreme i ostale mektebe namještajem i nastavnim pomagalicama koja će doprinijeti realizaciji mektepske pouke.

4.2. Edukativni kampovi za polaznike mektepske pouke

Učenici na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska nisu u prilici da u školama izučavaju historiju Bosne i Hercegovine u potrebnoj mjeri, te nastavne sadržaje iz vlastite kulture i tradicije. Naprotiv, učenici u školama na časovima nastavnog predmeta historija, uče historiju Srbije i srpskog naroda. U cilju kompenziranja njihovih znanja, imperativ BZK "Preporodu" i drugim udruženjima

i društvima s nacionalnim predznakom, od najvišeg nivoa u Bosni i Hercegovini, pa sve do lokalnog u kojem žive Bošnjaci je da realiziraju projekte, programe i aktivnosti kojima će se nadomjestiti deficit u znanju učenika o vlastitoj historiji, kulturi, književnosti i tradiciji. Organiziranje edukativnih kampova u većim gradovima u Federaciji Bosne i Hercegovine za djecu s područja bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska, književne večeri u lokalnim sredinama, predavačke tribine i promocije knjiga samo su neki od mogućih načina ispunjavanja uloge i zadaće institucija kulture s bošnjačkim predznakom. Propitivali smo i mišljenja ispitanika u tom pogledu, koji u procentu 88% smatraju veoma značajnim za polaznike mektepske pouke s područja manjeg bosanskohercegovačkog entiteta organiziranje edukativnih kampova u bosanskohercegovačkim medresama, čiji sadržaj bi činili programi kojim bi se omogućilo učenicima da stiču znanja iz različitih oblasti, ali i da upoznaju naše gradove, vjerske i kulturne institucije. Njih 9,30% odgovorilo je s “ne znam”, a 2,70% njih se ne slaže s navedenom tvrdnjom. Jedan od ispitanika je napisao: “Često sam u prilici da moram ispraviti netačne navode iz udžbenika historije ili geografije koji se koriste u školi.”

4.3. Mektepski/školski centri u gradskim sredinama i džematima s većim brojem mladih

Usljed sve većih izazova koji su privlačni za mlade, potrebno je kreativnije osmisliti organizaciju mekteba u gradskim sredinama i u džematima sa većim brojem učenika. Uspostavljanje omladinskih centara u okviru kojih bi se, pored brojnih drugih sadržaja, razvijala kvalitetna vjerska edukacija može biti jedno od rješenja kojem bi se u perspektivi poklonila značajna pažnja.” (Fazlović, 2016:6) Većina ispitanika (79,7%) smatra velikom potrebom izgradnju mektepskih centara u gradskim sredinama i u džematima s većim brojem djece (sa polivalentnim sadržajima) u kojima će se okupljati,

provoditi vrijeme u učenju o svojoj vjeri, kulturi i tradiciji. Neslaganje s navedenom tvrdnjom izrazilo je 5,4% ispitanika, a 14,9% odgovorilo je s “ne znam”. U mektepskim centrima potrebno je angažirati profesionalne muallime, koji će svakodnevno tokom radne sedmice održavati nastavu, prije i poslije podne.

5. Neki od prijedloga ispitanika za prevazilaženje izazova mektepske pouke

Tokom istraživanja ispitanici su ponudili prijedloge za prevazilaženje izazova mektepske pouke u manjem bosanskohercegovačkom entitetu. Neki od njih su:

- Prilikom planiranja edukacije imama potrebno je staviti akcent na savremena nastavna umijeća, s posebnim naglaskom na savremene nastavne tehnike i inovacije u nastavnom procesu.
- Opremiti mektebe potrebnim namještajem i nastavnim pomagalicama kojima će se osigurati mogućnost prezentiranja mektepskih sadržaja na učenicima zanimljivije načine.
- Organizirati ogledne sate na kojima će mlađi imami i muallimi imati priliku učiti od muallima koji su se istakli u svom radu.
- Organizirati roditeljske sastanke najmanje dva puta godišnje i kontinuirano održavati kontakt s roditeljima.
- Planirati posjete porodicama polaznika mektepske pouke, ali i porodicama učenika koji ne pohađaju mektepsku pouku. Za vrijeme ovih posjeta, između ostalog, razgovarati o značaju islamskog odgoja i obrazovanja u savremenom dobu.
- Osigurati nagrade i stipendije za najuspješnije i najredovnije polaznike mektepske pouke.
- Nagraditi imame koji kontinuirano postižu uspjeh u radu u džematu i sa polaznicima mektepske pouke.

- Pripremiti *Pravilnik o stručnom napredovanju imama*.
- Organizirati mektepsku pouku radnim danima, tamo gdje je moguće, zbog učenika koji nisu u prilici vikendom prisustvovati nastavi.
- Realizirati projekte “partnerstva mekteba”, Podrinja i Sarajeva, Bihaća i Mostara, Banje Luke, Tuzle...
- Inicirati i pratiti saradnju imama vjeroučitelja i kontinuirano je unapređivati.
- Organizirati ekskurzije, izlete, sportske susrete i posjete institucijama kulture.

Zaključak

Visok procent razlike broja polaznika mektepske pouke u odnosu na broj učenika koji pohađaju islamsku vjeronauku nameće imperativ promišljanja postojećih paradigmi u radu s polaznicima mektepske pouke i islamske vjeronauke u školi. Nužno je propitati da li su matrice djelovanja u duhu savremenog doba i vremena u kojem mladi žive, a koje traži brze odgovore. Svaka generacija u prošlosti smatrala je vrijeme u kojem je živjela i djelovala najmodernijim, ali ubrzo su došla nova, modernija vremena i nove generacije. U pristupu polaznicima mektepske pouke posebnu pažnju potrebno je pokloniti saradnji s roditeljima, organiziranjem roditeljskih sastanaka i posjeta porodicama učenika koji ne pohađaju mektepsku pouku ili koji nisu redovni na časovima mektepske pouke. Tema ovih posjeta treba biti važnost islamskog odgoja i obrazovanja. Na planu povećanja procenta obuhvatnosti učenika mektepskom poukom, koji pohađaju islamsku vjeronauku, potrebno je opremiti mektepske učionice savremenim nastavnim pomagalicama putem kojih će se pobuditi motivacija učenika za učenje i pohađanje mektepske pouke.

Mektepsku pouku je potrebno organizirati i u radnim danima za učenike koji zbog vannastavnih aktivnosti nisu u stanju da je pohađaju u danima vikenda. Za učenike s poteškoćama

u savladavanju mektepskih sadržaja potrebno je organizirati dodatne programe i aktivnosti. Veliki broj imama i muallima realiziraju mektepsku pouku u kombinovanim grupama, što nameće potrebu organiziranja edukacije imama o ovom obliku rada. S obzirom na to da mektepska pouka predstavlja štiti od asimilacije učenika na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska, potrebno je izgraditi mektepske/školske centre

u gradskim sredinama i džamatima s većim brojem mladih. Mektepski centri, kao privremena supstitucija za školske centre, vremenom u određenim sredinama mogu prerasti u školske centre. Za unapređenje mektepske pouke potrebno je organizirati kvalitetnu edukaciju imama. Imperativ bošnjačkim liderima je da s državnog, kantonalnog i federalnog nivoa poduzmu određene aktivnosti i podstaknu privrednike u Bosni i

Hercegovini i dijaspori za investiranje na planu osiguranja uvjeta održivog boravka i opstanka Bošnjaka na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska. Imajući u vidu broj učenika u osnovnim i srednjim školama na području ovog entiteta, Islamska zajednica na svim nivoima treba poduzeti aktivnosti na unapređenju znanja u oblasti mektepske pouke, ali i znanja učenika iz drugih oblasti.

Literatura

- Alić-Ramić, A. (2018). "Povezanost socioemocionalne klime u razredu sa školskim uspjehom učenika", u: Izet Pehlić, ur., *Zbornik radova br. 18*, Islamski pedagoški fakultet u Zenici, 145-164.
- Imamović, A. (2010). "Potreba za religioznošću kod mladih", *Znakovi vremena*, Sarajevo, proljeće, 13, 47.
- Karahasnović, M. (2020). "Neki aspekti odnosa nauke i religije u savremeno doba", u: R. Šadić ur., *Religija i društvo u 21. stoljeću*, Centar za kulturu i edukaciju Logos, Institut za društvena i religijska istraživanja, Tuzla: OFF-SET.
- Berger, P. (2008). *Desekularizacija svijeta: oživljavanje religije i svjetska politika*, Novi Sad: Mediterran Publishing.
- Istraživanje na Harvardu potvrdilo: Religioznost ima iznimno pozitivan utjecaj na razvoj mladih*, www.bitno.net, 2019, (Dostupno 23.1.2020)
- Kuburić, Z., Zatva, A. (2000). "Uloga religije i nacije u procesu pomirenja u Bosni i Hercegovini", u: R. Šadić, ur., *Religija i društvo u 21. stoljeću*, Centar za kulturu i edukaciju Logos, Institut za društvena i religijska istraživanja, Tuzla: OFF-SET.
- Spahić, Mr., Hamzić, M. (2007). *Društveno-etički pojmovnik*, Sarajevo: Bemust.
- Fazlović, V. (2016). "Mekteb misija i profesija", *Novi Muallim*, 17, 66, 3-8.

الموجز

التحديات التي تواجهها دروس الكتاتيب في كيان جمهورية صربسكا في البوسنة والهرسك

منصور هوسيتش

يركز المقال على دور الكتاتيب الذي لا غنى عنه في العمل التربوي والتعليمي في الزمن المعاصر، زمن تحول الأسرة وأزمة القيم الأسرية ووجود الكثير من التحديات في شبكات التواصل الاجتماعي والأوساط العامة. يقدم البحث في جزئه التجريبي عرضاً لنتائج دراسة آراء الأئمة والمعلمين حول التحديات التي تواجهها دروس الكتاتيب في كيان جمهورية صربسكا في البوسنة والهرسك. تشير نتائج الدراسة إلى وجود التحديات الآتية في تلك المنطقة: انخفاض أعداد التلاميذ نتيجة لهجرات السكان الداخلية وهجرة السكان إلى دول أوروبا الغربية، والنسبة المئوية المنخفضة في الالتحاق بدروس الكتاتيب عند تلاميذ المدارس العامة الذين يتلقون دروس التربية الإسلامية، والنشاطات المدرسية التي تقام في أيام دروس الكتاتيب، والعمل في مجموعات متنوعة، والتحديات المتعلقة بالهوية القومية الذاتية. ويقدم المقال عرضاً لآراء الذين شملتهم الدراسة حول كيفية تجاوز المشاكل التي تتغل كاهل دروس الكتاتيب، ومنها، تأهيل الأئمة وإنشاء مراكز كتاتيب في المناطق العمرانية وجماعات المساجد ذات الأعداد الكبيرة من التلاميذ، وتنظيم المخيمات التعليمية، وتطوير العلاقة بين أئمة المساجد ومدربي التربية الإسلامية في المدارس، الخ. الكلمات الرئيسية: الكتاب، دروس الكتاتيب، المعلم، مراكز الكتاتيب.

Summary

CHALLENGES FACING THE MAKTAB CLASS IN THE AREA OF THE ENTITY OF REPUBLIC OF SRPSKA IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Mensur Husić

The article emphasises on the irreplaceable upbringing and educational role of maktab in contemporary time, the time of transformation of family and the time of the crises of the family values where we are faced with numerous challenges on social networks as well as in public sphere. The empirical part of this article presents the results of a research on the attitude of imams and muallims regarding the challenges facing the maktab class in the region of Republic of Srpska. These results show the following as challenges facing the maktab class in Republic of Srpska: the reduced number of students as a result of migration of the population within the borders as well as of the immigration to the countries in Western Europe, low percentage of students who attend the class of religious studies in schools attending the maktab class, parents attitude which reflects the belief that it is sufficient for their children to attend the religious studies class in school, extracurricular activities that are organized in the time and days when maktab classes are scheduled, combined groups in maktab, and other challenges including the national identity crisis. The article also presents the opinions of the respondents to the research questionnaire regarding the solutions to these problems and those include: the education of imams, establishment of maktab centers in urban areas and within larger jamaats, organizing educational camps, strengthening the cooperation between imams and teachers of the religious studies class, etc.

Keywords: maktab, maktab class, muallim, maktab centers